

УДК 376-056.262:37.091.64(477)
DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-3-112-121

COMPARATIVE ANALYSIS OF MODERN TEXTBOOKS FOR VISUALLY IMPAIRED PERSONS RECEIVING PRIMARY, SECONDARY AND SENIOR EDUCATION, PUBLISHED IN UKRAINE

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКІВ, ВИДАНИХ В УКРАЇНІ, ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МОЛОДШОГО, СЕРЕДНЬОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Hanna SERPUTKO,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

Ганна СЕРПУТЬКО,
кандидат філологічних наук,
доцент

ann_nika@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9046-5319>

National Pedagogical Dragomanov
University,

Національний педагогічний
університет

✉ 9, Pirogov Street, Kyiv, 01601,
Ukraine

імені М. П. Драгоманова,
✉ вул. Пирогова, 9, м. Київ,
01601, Україна

Original manuscript received: October 30, 2022

Revised manuscript accepted: November 26, 2022

ABSTRACT

At the preliminary stage of the research, the qualitative analysis of educational editions (textbooks) for visually impaired (blind) junior pupils has been completed. The qualitative analysis of textbooks for secondary and senior pupils receiving school education has given us the opportunity (in this article) to complete the general comparative analysis of educational editions (textbooks) for visually impaired persons receiving general secondary education, who study under the programs of special or mass comprehensive school. The qualitative analysis of educational editions has been completed on the basis of the inquiry among the pedagogues of special comprehensive schools (specialist teachers for the blind and subject teachers) (75% of interviewed) and pedagogues of mass comprehensive schools, that ensure education for visually impaired schoolchildren under the inclusive form of study (25% of interviewed). The geography of the performed inquiry covered most of Ukraine. The modern educational editions (textbooks) for visually impaired persons receiving education, prepared and published within the time period from 2017 to 2021 have been directly analyzed. The analysis covers the textbooks for primary school, printed in the Braille alphabet (for blind pupils) and the enlarged largeprint font (for visually impaired schoolchildren). For secondary and senior classes – only the textbooks printed in the Braille alphabet. Cross-section data of the inquiry among the pedagogues was followed by own analysis of all editions, mentioned by pedagogues during the inquiry, that being over 100 textbooks for various classes almost in all educational subjects (mathematics, informatics, Ukrainian language and reading, English language, I explore the world – primary school), (Ukrainian language, Ukrainian literature, English language, history of Ukraine, universal history, algebra, geometry, informatics, chemistry, physics, geography,

biology – secondary and senior school). The special attention is paid to the main trends, which include preparation, adaptation and edition of educational literature (textbooks) for visually impaired persons receiving general secondary education in Ukraine. The obtained results of the research may change the situation with edition of textbooks for the said category of schoolchildren for the better.

Key words: *Textbook, the Braille alphabet, enlarged font, persons receiving education, visual impairment, blind schoolchildren, visually impaired pupils.*

Вступ. В українській тифлопедагогіці питанням дидактико-методичного наповнення та гігієнічним вимогам до навчальних друкованих видань для молодших школярів із порушеннями зору присвячене окреме методичне видання авторського колективу: Є. Синьова, С. Федоренко, К. Глушенко, Г. Серпутько [2]. Більшість науково-методичних праць тифлологів присвячувалися саме дидактиці навчальних видань для молодших школярів із порушеннями зору (незрячих та слабозорих), спеціальні підручники для школярів із порушеннями зору середніх і старших класів не були охоплені вітчизняними науковими дослідженнями. Ми ж у пропонованому дослідженні здійснюємо порівняльний аналіз навчальних видань (підручників) для школярів молодшого, а також середнього і старшого шкільного віку із порушеннями зору, окреслюємо основні особливості та найважливіші проблеми і труднощі, які існують у сфері підготовки та видання спеціальних підручників, особливо для учнів із порушеннями зору середніх і старших класів, які здобувають освіту в загальноосвітніх закладах за спеціальною чи інклюзивною формами навчання.

Методи та методики дослідження. Основним методом дослідження слугує порівняльний аналіз навчальних підручників для школярів із порушеннями зору молодших, середніх і старших класів. Порівняльний аналіз здійснюється на підставі оцінювання підручників педагогами та авторського аналізу навчальних видань. У дослідженні також представлені елементи якісного та кількісного аналізу навчальних видань для школярів із порушеннями зору різних вікових категорій.

Результати та дискусії. Як ми вже зазначали, об'єктом науково-методичних досліджень як у тифлопедагогіці, так і в загальній педагогіці [1], були обрані саме підручники для початкової школи, що є логічно виправданим, оскільки саме в учнів молодших класів мають сформуватися вміння і навички роботи з навчальною книгою (підручником), тому вимоги до підручника для початкової школи мають бути чітко сформульованими, основоположними і більш жорсткими, порівняно із вимогами до навчальної книги (підручника) для учнів середніх і старших класів. Проте, для того, щоб охопити дослідженням підручники для здобувачів шкільної освіти із порушеннями зору, виділити основні особливості їх підготовки та видання й у подальшому унормувати вимоги для кожного зі згаданих типів підручників для школярів із порушеннями зору, **метою статті** є саме здійснення порівняльного

аналізу підручників для здобувачів освіти із порушеннями зору молодшого, середнього і старшого шкільного віку.

Основні показники якісного аналізу підручників для здобувачів освіти із порушеннями зору, одержані на I-III етапах дослідження, відображені засобами порівняльного аналізу й викладені у цій статті.

Щодо відповідності підручників для початкової школи навчальним програмам, відповіді респондентів виявилися позитивними і розподілилися таким чином: повністю відповідають – 50%; загалом відповідають – 50%.

Також позитивні відповіді педагогів, проте розподілилися іншим чином під час опитування щодо підручників для школярів із порушеннями зору середньої і старшої ланки шкільної освіти: повністю відповідають – 40%; загалом відповідають – 60%.

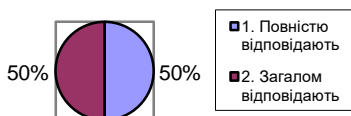

Рис. 1. Відповідність підручників для початкової школи навчальним програмам [3:232].

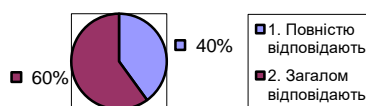

Рис. 2. Відповідність підручників для середньої і старшої школи навчальним програмам

Така ситуація щодо відповідності підручників навчальним програмам, зафіксована в опитуванні педагогів, може пояснюватися кількома факторами: 1) стосовно підручників для початкової школи в опитуванні взяли участь лише педагоги спеціальних шкіл, а до опитування щодо підручників для середніх і старших класів долучилися і педагоги, які навчають школярів із порушеннями зору середніх і старших класів за інклюзивною формою навчання, звідси помічено можливе розходження між підручниками і навчальними програмами; 2) із деяких навчальних предметів для певних класів середньої і старшої школи (наприклад, 5, 11 класи з історії) ще не видані нові підручники і вчителі ситуативно змушені використовувати видання попередніх років, які вже певною мірою не відповідають сучасним навчальним програмам.

Якщо якісний аналіз сучасних підручників для початкової школи засвідчив наявність та відповідність усіх дидактично важливих структурних елементів підручника, то аналіз сучасних підручників для середньої і старшої школи здебільшого підтверджує наявність усіх необхідних складових підручника, проте ряд педагогів зазначає про невдале відображення, недоступність деяких елементів для самостійного безперешкодного сприймання матеріалу учнями із порушеннями зору. Йдеться, передусім, про розміщення у сучасних навчальних підручниках деяких інтерактивних компонентів, зокрема завдань чи додаткової інформації, які учні мають відсканувати за допомогою QR-коду. І така інформація може бути належно сприйнятою учнями середніх і старших класів із порушеннями зору. Проте річ у тім,

що не у всіх сучасних підручниках для дітей із порушеннями зору QR-коди до завдань виділені рельєфною рамкою. а лише графічне відображення коду не дає змоги незрячому учневі самостійно (без сторонньої допомоги) віднайти його і виконати завдання чи ознайомитись з інформацією, наприклад, підручник з історії України, 7 клас.

Також педагоги зазначали про відсутність деяких важливих, на їх думку, рельєфно-графічних зображень (схем, таблиць), наявних у плоскодруківаному виданні. Цей фактор можна пояснити тим, що на стадії здійснення адаптації та підготовки підручника до видання можуть опускатися деякі рельєфно-графічні зображення зі складною структурою чи багатосторінкові, відображення яких не забезпечуватиме учневі цілісності сприймання. На випадок відсутності таких дидактично важливих елементів у підручнику, вчитель додатково до підручника використовує спеціальні роздаткові матеріали, якими забезпечується індивідуальна робота учня на парті, наприклад, таблиця хімічних елементів Д. Менделєєва. Аналіз підручників для випускних класів зі стереометрії також засвідчив необхідність видання додаткових альбомів, комплектів наочності до основного підручника. У деяких школах такі навчальні роздаткові матеріали видання попередніх років ще збереглися, але на часі є перевидання і забезпечення необхідними наочними роздатковими матеріалами освітніх закладів усіх типів, в яких навчаються учні з порушеннями зору, щоб забезпечити рівні умови здобуття якісної загальної середньої освіти школярами з порушеннями зору по всій Україні.

Аналіз сучасних навчальних підручників для молодших школярів із порушеннями зору (незрячих) засвідчив відсутність у 60% аналізованих підручників рельєфно-графічних зображень. Аналіз сучасних підручників, надрукованих рельєфно-крапковим шрифтом Л. Брайля для середньої і старшої школи, показує, що відсоток підручників, які позбавлені рельєфної графіки, збільшується до 80%, що пояснюється складністю відображення рельєфної графіки у підручниках для учнів середніх і старших класів та необхідністю створення комплектів додаткової до основного підручника роздаткової наочності, про що докладніше йшлося вище. Якщо у підручниках для початкової школи зустрічається близько 10% схематичних рельєфно-графічних зображень, то у підручниках для середніх і особливо старших класів цей показник відповідно зростає до 25-30%, що пояснюється можливостями сприймання схематичної наочності учнями з порушеннями зору середнього і старшого шкільного віку.

Щодо кількісного розміщення рельєфно-графічних зображень у підручниках для середніх і старших класів, в яких вони зустрічаються, переважає від 2-х до 5-ти рельєфно-графічних зображень, тоді як у сучасних підручниках для молодших школярів їх кількість зафіксована дещо більшою. Більше 10 зображень – 66%, до 10-ти та до 5-ти зображень – по 17%.

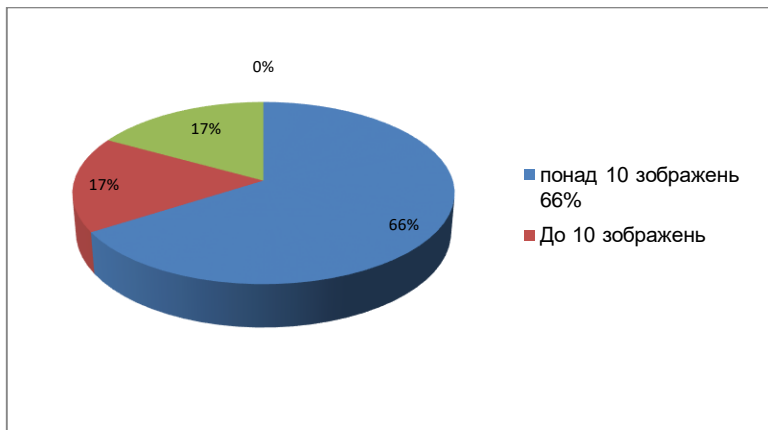

Рис. 3. Кількісний розподіл графічних та рельєфно-графічних зображень у підручниках [3 : 233].

Така ситуація, на наш погляд, пояснюється не лише необхідністю графічного унаочнення текстів для молодших школярів із порушеннями зору чи складністю відображення рельєфної графіки у підручниках для учнів середніх і старших класів із порушеннями зору, але й тим фактом, що до якісного аналізу залучалися сучасні підручники для початкової школи, надруковані як збільшеним плоскодруківаним шрифтом (для учнів зі зниженим зором), так і рельєфно-крапковим шрифтом Л. Брайля (для незрячих школярів). Більше 10 зображень у підручнику зустрічалося передусім у підручниках для молодших школярів зі зниженим зором, надрукованих збільшеним плоскодруком. Для учнів середніх і старших класів, які мають знижений зір, спеціальні підручники за державні кошти в Україні не видаються, тому безпосередньому аналізу підлягали лише навчальні видання (підручники), надруковані рельєфно-крапковим шрифтом Л. Брайля для незрячих учнів. Це чи не найвизначніша відмінність у виданні підручників для здобувачів освіти із порушеннями зору молодшого та середнього і старшого шкільного віку.

Принагідно слід зауважити, що з поточного навчального року вже у середніх, зокрема п'ятих класах українських шкіл, запроваджується навчання за програмами НУШ. Можливо, варто було би розглянути можливість і розпочати видання підручників для п'ятикласників зі зниженим зором з урахуванням їх зорових можливостей, тобто збільшеним плоскодруківаним шрифтом, щоб школярі до моменту закінчення школи ще більше не втрачали і так неповноцінний (знижений) зір. Найбільшої актуальності це набирає при переході учнів зі зниженим зором від початкової до середньої і старшої школи, коли збільшується кількість предметів, їх складність, зростають обсяги інформації та змістове навантаження тощо. Тим більше, що користування лише збільшувальними оптичними засобами для читання підходить не для

кожної зорової патології учня. Якщо учні старших класів можуть паралельно використовувати інформацію з електронних джерел, користуватися озвученою літературою з певних предметів, то для учнів середніх класів із порушеннями зору все ж таки провідним засобом навчання залишається друкований підручник, який має бути доступним і комфортним для зорового сприймання і самостійної роботи дитини з ним.

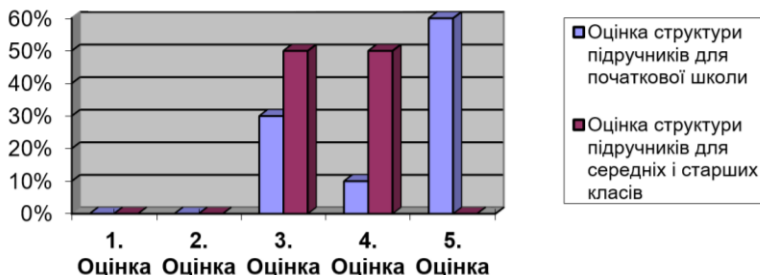

Рис. 4. Порівняльний аналіз оцінки структури підручників для учнів молодших, середніх і старших класів із порушеннями зору

За п'ятибальною шкалою оцінювання структури підручників для учнів середніх і старших класів із порушеннями зору результати оцінювання розподілилися таким чином: 50% аналізованих підручників педагоги оцінили досить високо (оцінка 4) і стільки ж (50% аналізованих підручників) оцінені середньою оцінкою (3), найвищих та найнижчих показників оцінювання в цій аналітичній категорії не зафіксовано; тоді як оцінювання структурних особливостей підручників для початкової школи, надрукованих для учнів із порушеннями зору, засвідчували такі показники: 60% підручників отримало найвищу за структурними показниками оцінку; оцінку 4 (добре) мали 10% підручників і середню оцінку (3) здобули 30% підручників, низьких оцінок (1, 2) не було зафіксовано в даній аналізованій категорії [3 : 236].

Важливу аналізовану категорією, виведеною з оціночної форми опитувальника, залишається оцінювання за п'ятибальною шкалою рівня труднощів у роботі дітей із порушеннями зору з аналізованими підручниками для середніх і старших класів.

Попередній аналіз підручників для початкової школи засвідчував, що близько 50% з аналізованих підручників майже не викликають у молодших школярів із порушеннями зору вагомих труднощів і оцінені високим балом (4), проте 30% підручників оцінені досить низьким балом 2, що засвідчує у роботі з ними значні труднощі молодших школярів із порушеннями зору, а також середній рівень труднощів у дітей викликають близько 20% аналізованих підручників, найвищих та найнижчих оцінок у даній аналізованій категорії не зафіксовано [3 : 237]. Порівняльний аналіз засвідчує, що в учнів із порушеннями зору середнього і старшого шкільного віку труднощі у роботі з підручниками виникають меншою мірою, ніж у молодших школярів, навіть за умови збільшення обсягів 117

матеріалу чи структурної складності підручника, оскільки учні середньої і старшої школи мають необхідні навички роботи із навчальною книгою, досвід користування різними типами підручників.

Зокрема оцінювання рівня труднощів роботи учнів із підручниками для середніх і старших класів розподілилося таким чином: 60% підручників оцінені високим балом (4) і 40% підручників одержали середню оцінку 3. Найвищих та найнижчих результатів оцінювання у цій аналізованій категорії не зафіксовано.

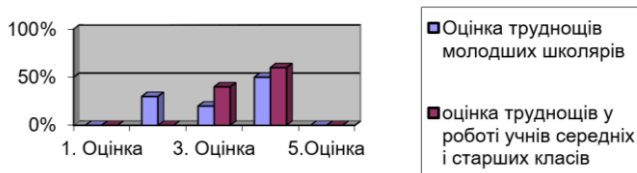

Рис. 5. Порівняльне оцінювання рівня труднощів роботи учнів із порушеннями зору із підручниками для молодших, середніх і старших класів

Висновки. Загальний порівняльний аналіз навчальних видань (підручників) для учнів із порушеннями зору молодшого, середнього і старшого шкільного віку засвідчує досить високі показники, які частково збігаються як для учнів молодших, так і середніх та старших класів: адже близько 60% підручників як для молодших, так і для середніх та старших класів цілком відповідають основним вимогам і не потребують заміни чи доопрацювань. Проте, слід ще раз звернути увагу на те, що аналізу підлягали лише підручники для середніх і старших класів, надруковані рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Для школярів, які мають знижений зір і навчаються у середніх і старших класах, підручники у спеціальних форматах в Україні не видаються, такі учні мають змогу користуватися підручниками для масових загальноосвітніх навчальних закладів із використанням засобів збільшення, що підходить не для всіх школярів, з огляду на їх зорові патології; також частково учні зі зниженим зором можуть користуватися електронними підручниками, збільшуючи тексти і зображення на екранах комп'ютера чи планшета, проте такі видання не підлягали порівняльному оцінюванню.

Частина підручників (близько 30%), за оцінками педагогів, ще потребують свого видання, зокрема для 5, 11 та 12 класів спеціальних шкіл. І 10% аналізованих підручників для середніх і старших класів, на думку педагогів, могли би потребувати певного удосконалення чи доопрацювання з питань, на яких ми вже зупинилися докладніше, а саме: відображення рельєфно-графічних зображень та інтерактивних завдань і матеріалів. Тоді як аналіз підручників для початкової школи засвідчив, що у 20% випадків заміни чи аналогів існуючим підручникам не існує або учителі не знайомі з ними. Також 20% підручників потребують, на думку педагогів, покращення адаптації чи певного удосконалення [3 : 238].

Загальний порівняльний аналіз сучасного стану підготовки підручників для молодших школярів, учнів середніх і старших класів із порушеннями зору засвідчує, що для початкової школи підручники є більшою мірою підготовленими з усіх навчальних предметів. Крім того, підручники наявні як для молодших школярів зі зниженим зором (надруковані збільшеним шрифтом), так і для незрячих школярів (надруковані шрифтом Брайля), тоді як для учнів середніх і старших класів, які мають знижений зір, підручники у спеціальних форматах не видаються взагалі, тому й порівняльному аналізу підлягали лише навчальні видання (підручники) для учнів середніх і старших класів, надруковані шрифтом Брайля (для незрячих школярів). Також однією з вагомих проблем на сьогодні залишається той факт, що навіть незрячі школярі, які навчаються у 5-х та випускних класах (11-12) не мають сучасних видань підручників із деяких предметів, зокрема, з історії України та Всесвітньої історії, з української мови та літератури, а існуючі підручники видання попередніх років не цілком відповідають вимогам сучасних навчальних програм, тому частина підручників досі очікує на своє видання.

Ще однією проблемою, що виразно окреслилася під час порівняльного аналізу підручників для учнів із порушеннями зору різних вікових категорій, виявилася складність забезпечення підручниками закладів з інклюзивною формою навчання. Хоча цими питаннями опікується Інститут модернізації змісту освіти МОН України, запити на необхідну навчальну літературу надходять від місцевих управлінь освіти, і на різних рівнях така процедура не завжди ефективно спрацьовує, тому батькам і учителям доволі часто доводиться вирішувати проблеми забезпечення підручниками у спеціальних форматах самотужки, нерідко, звертаючись до спеціальних закладів освіти. Також педагоги, які працюють із учнями з порушеннями зору за інклюзивною формою навчання, відзначають, що більшість навчальних підручників, надрукованих шрифтом Брайля для закладів спеціальної освіти, часто не збігаються за авторством та роком видання із підручниками, за якими працює інклюзивний клас, а це породжує неспівпадіння за нумерацією вправ, параграфів чи навчальних завдань. Також, за словами педагогів, роботу з книгою ускладнює те, що підручники, видані шрифтом Брайля, не містять інформації плоскодруккованим шрифтом, через це дорослим і одноліткам важко допомагати незрячій дитині зорієнтуватися у підручнику, навчальному матеріалі тощо [4 : 175]. Таким чином, від педагогів, які забезпечують навчання учнів із порушеннями зору за інклюзивною формою навчання, одержані пропозиції щодо необхідності видання підручників для учнів із порушеннями зору в універсальному дизайні, тобто з одночасним забезпеченням друку підручника і шрифтом Брайля, і плоскодруккованим шрифтом. Проте, такі пропозиції, разом із розглядом можливостей видання підручників збільшеним шрифтом хоча би для учнів зі зниженим зором, які навчаються у середніх класах за програмою НУШ, потребують додаткових дискусій, обрахунків та вивчення міжнародного

досвіду, оскільки процес видання таких підручників передбачає здорожчання у разі, а держава навряд чи готова наразі фінансово та якісно забезпечити можливість реалізації таких видань.

Загалом, проведені якісний та порівняльний аналізи навчальних видань (підручників) для школярів із порушеннями зору різних вікових категорій, виявлення позитивних сторін та труднощів у підготовці та виданні підручників у спеціальних форматах, дозволить нам у подальшому унормувати та відкрити можливості стандартизації найважливіших вимог до зазначених типів навчальних видань, з урахуванням міжнародного досвіду.

Література

1. Кодлюк Я. Теорія і практика підручникотворення в початковій школі : підручник. Київ : Наш час, 2006. 368 с.
2. Особливості друкованих навчальних матеріалів для дітей з порушеннями зору : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Є. П. Синьова, С. В. Федоренко, К. О. Глушенко, Г. П. Серпутько ; за ред. Є. П. Синьової. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 68 с.
3. Серпутько Г. П. Сучасний стан підготовки та видання підручників для молодших школярів із порушеннями зору (якісний аналіз). *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка «Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)»*. 2022. С. 228-238. URL: <https://aqce.com.ua/vipusk-n19/serputko-gp-suchasnij-stan-pidgotovki-ta-vidannja-pidruchnikiv-dlja-molodshih-shkoljariv-iz-porushennjami-zoru-jakisnij-analiz.html> (дата звернення: 25.10.202)
4. Серпутько Г. П., Федоренко М. І. Основні вимоги європейського законодавства щодо забезпечення видань інклюзивної літератури та проблеми забезпечення закладів освіти з інклюзивною формою навчання підручниками для осіб із порушеннями зору в Україні. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти»*, 12 травня 2022 р., м. Київ. С. 172–176. URL : http://scaes.info/activities/conferences/425/?fbclid=IwAR1QgM66Q3-JioZbGrIS7xgDgumFWHyqY9uBvVAI7Sd-RFKV_QmO3Cbeqgw (дата звернення: 25.10.202)

References

1. Kodljuk, Ja. (2006) *Teorija i praktyka pidruchnykovtvorennja v pochatkovij shkoli* [Theory and practice of textbook creation in primary school] : pidruchnyk. Kyjiv : Vyd-vo Nash chas. [in Ukrainian].
2. Synjova, Je. P. (ed.). (2015). *Osoblyvosti drukovanykh navchalnykh materialiv dlja ditej z porushennjami zoru. navchalnyj posibnyk dlja studentiv vyshhykh navchalnykh zakladiv* [Peculiarities of printed educational materials for children with visual impairments: a study guide for students of higher educational institutions]. Kyjiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova. [in Ukrainian].
3. Serputjko, H. P. (2022). *Suchasnyj stan pidghotovky ta vydannja pidruchnikiv dlja molodshykh shkoljariv iz porushennjami zoru (jakisnyj analiz)* [The Current State of Writing and Publishing Textbooks for Junior Pupils with Visual Impairments (a Qualitative Analysis)]. *Zbirnyk naukovykh pracj Kamjanecj-Podiljskogo Nacionalnogho universytetu imeni Ivana Oghijenka «Aktualni pytannja korekcijsnoji osvity (pedagogichni nauky)» – «Current issues of Correctional Education (Pedagogical Sciences)»*, 19, 228-238. [in Ukrainian].

4. Serputjko, H. P., Fedorenko, M. I. (2022). *Osnovni vymoghy jevropejskoghо zakonodavstva shhodo zabezpechennja vydanj inkljuzyvnoji literatury ta problemy zabezpechennja zakladiv osvity z inkljuzyvnoju formoju navchannja pidruchnykamy dlja osib iz porushennyamy zoru v Ukrajinі* [European legislation on the provision of textbooks for inclusive education and the challenges involved in providing Ukrainian inclusive educational establishments with textbooks for the visually impaired]. *Materialy Mizhnarodnoji naukovо-praktychnоji konferenciji «Jevropejski praktyky inkljuzyvnoji osvity» – «European Practices of Inclusive Educatuon»* (m. Kyjiv, 12 travnja 2022), 172–176. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

На попередньому етапі дослідження було здійснено якісний аналіз навчальних видань (підручників) для молодших школярів із порушеннями зору (незрячих та зі зниженим зором). Якісний аналіз підручників для учнів середньої та старшої ланок шкільної освіти дав нам змогу у цій статті здійснити загальний порівняльний аналіз навчальних видань (підручників) для здобувачів загальної середньої освіти із порушеннями зору, які навчаються за програмами спеціальної чи масової загальноосвітньої школи. Якісний аналіз навчальних видань проводився на основі опитування педагогів спеціальних загальноосвітніх шкіл (тифлопедагогів та учителів-предметників) (75% опитаних) та педагогів масових загальноосвітніх шкіл, які забезпечують навчання школярів із порушеннями зору за інклюзивною формою навчання (25% опитаних). Географія проведеного опитування охопила більшу частину України. Безпосередньо аналізу підлягали сучасні навчальні видання (підручники) для здобувачів освіти із порушеннями зору, підготовлені та видані в часовому діапазоні з 2017 по 2021 роки. Аналізом охоплені підручники для початкової школи, надруковані рельєфно-крапковим шрифтом Брайля (для незрячих учнів) та збільшеним плоскодруккованим шрифтом (для школярів зі зниженим зором). Для середніх і старших класів – лише підручники, надруковані рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Зріз даних опитування педагогів був підкріплений власним аналізом усіх видань, про які зазначали в ході опитування педагоги, а це понад 100 підручників для різних класів майже з усіх навчальних предметів (математика, інформатика, українська мова і читання, англійська мова, я досліджую світ – початкова школа), (українська мова, українська література, англійська мова, історія України, всесвітня історія, алгебра, геометрія, інформатика, хімія, фізика, географія біологія – середня і старша школа). Особлива увага приділяється основним тенденціям, які складаються із підготовкою, адаптацією та виданням навчальної літератури (підручників) для здобувачів загальної середньої освіти із порушеннями зору в Україні. Одержані результати дослідження можуть послугувати зміні ситуації із виданням підручників для зазначеної категорії здобувачів освіти на краще.

Ключові слова: підручник, шрифт Брайля, збільшений шрифт, здобувачі освіти, порушення зору, незрячі школярі, учні зі зниженим зором.